

**Wymagania edukacyjne do wiedzy o społeczeństwie
dla klasy 8 szkoły podstawowej
na poszczególne oceny:**

Dział 1. Komunikacja i współdziałanie

Dopuszczająca [2]

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe potrzeby człowieka
- podać przykłady ról społecznych
- podać przykłady norm społecznych
- podać przykłady grup społecznych
- wymienić podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów
- wymienić podstawowe sposoby podejmowania decyzji
- wymienić podstawowe zasady skutecznej komunikacji
- odróżnić nadawcę od odbiorcy komunikatu
- podać przykłady asertywności

Dostateczna [3]

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe kategorie potrzeb człowieka
- wymienić podstawowe społeczne oczekiwania wynikające z pełnienia roli dziecka i ucznia
- wymienić podstawowe cechy grup społecznych
- określić jakim rodzajem grupy jest grupa koleżeńska i rodzina
- podać przykłady zachowań jednostki wobec konfliktu i sytuacji trudnej
- wymienić podstawowe rodzaje komunikacji
- podać przykłady komunikatów werbalnych i niewerbalnych
- wymienić czynniki utrudniające wystąpienia publiczne
- wymienić cechy postawy asertywnej

Dobra [4]

Uczeń potrafi:

- dopasować wskazane potrzeby do właściwych kategorii
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy potrzebami naturalnymi a społecznymi człowieka
- wyjaśnić znaczenie słowa socjalizacja
- wyjaśnić, jaką rolę w procesie socjalizacji odgrywa rodzina
- podać przykłady konfliktu ról społecznych
- wymienić podstawowe kategorie norm społecznych
- rozpoznać poszczególne rodzaje grup społecznych
- podać przykłady korzyści i zagrożeń wynikających z bycia w grupie
- podać przykłady zasad efektywnej współpracy
- wskazać dobre i złe strony poszczególnych postaw wobec konfliktu
- rozpoznać typowe sposoby rozwiązywania konfliktów
- wymienić warunki prowadzenia skutecznych negocjacji
- wyjaśnić, czym różni się przekaz werbalny od niewerbalnego
- wyjaśnić, jaką rolę pełni komunikacja niewerbalna

- określić nadawcę i odbiorcę przedstawionego komunikatu
- wymienić zasady, których należy przestrzegać w wystąpieniach publicznych
- zastosować w praktyce zasady skutecznej komunikacji, np. w wystąpieniu na forum klasy
- rozpoznać postawy asertywne oraz postawy uległości, agresji i manipulacji

Bardzo dobra [5]

Uczeń potrafi:

- dostrzec i przedstawić zależności pomiędzy procesem zaspokajania potrzeb a rozwojem człowieka
- rozpoznać i dopasować wskazane normy społeczne do właściwych kategorii
- dokonać autorefleksji, wskazać swoje mocne i słabe strony
- na wybranych przykładach [tekst, ilustracja] dostrzec konflikt ról społecznych
- wskazać przyczyny i skutki nieprzestrzegania przez jednostkę norm społecznych
- dopasować właściwe cechy do podanych grup społecznych
- porównać konsekwencje przyjęcia określonych postaw wobec sytuacji konfliktowej dla jednostki i społeczeństwa
- porównać różne sposoby rozwiązywania konfliktów, wskazać ich dobre i złe strony
- uzasadnić wybór metody rozwiązywania konfliktu społecznego
- odczytać znaczenie i rolę komunikatów niewerbalnych w zaprezentowanych wystąpieniach publicznych
- zastosować wybrane komunikaty niewerbalne w wystąpieniu publicznym
- wyjaśnić, czym się różni debata od dyskusji
- dostrzec i opisać przykłady łamania zasad dobrej komunikacji
- wyjaśnić, czym się różni postawa asertywna od postaw: uległości, agresji i manipulacji
- stosować w praktyce warunki asertywności.

Celująca [6]

Uczeń potrafi:

- przewidzieć konsekwencje braku zaspokojenia poszczególnych potrzeb człowieka
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy normami formalnymi a nieformalnymi
- na wybranych przykładach dokonać analizy sytuacji, w której dochodzi do konfliktu ról społecznych [wskazać przyczyny, konsekwencje, sposoby rozwiązania problemu]
- przedstawić problem przestrzegania norm społecznych w swoim środowisku [ocena zjawiska, dostrzeganie problemów i zagrożeń, wskazywanie przyczyn i konsekwencji]
- porównać cechy grup nastawionych na realizację różnych typów zadań
- dokonać analizy konkretnej sytuacji konfliktowej [wskazać strony konfliktu, przejawy, przyczyny i konsekwencje społeczne konfliktu; zaproponować sposoby rozwiązania konfliktu, uzasadnić wybór sposobu rozwiązania konfliktu]
- dokonać krytycznej analizy przekazu informacyjnego, np. reklamy [wykorzystane środki perswazyjne, przejawy i sposoby manipulacji, wykorzystane komunikaty niewerbalne]
- dokonać krytycznej analizy postaw uznawanych za asertywne pod kątem przestrzegania zasad asertywności
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] akcję społeczną propagującą postawy asertywne i zasady asertywności

Dział 2. W rodzinie i w szkole

Dopuszczająca [2]

Uczeń potrafi:

- podać przykłady więzi łączących członków rodziny
- wymienić podstawowe oczekiwania społeczne wobec poszczególnych członków rodziny [dzieci, rodziców]
- wymienić podstawowe zadania szkoły
- wymienić poszczególne typy szkół tworzących strukturę szkolną w Polsce
- wymienić podstawowe prawa i obowiązki uczniów
- wymienić osoby, u których może szukać pomocy, w przypadku naruszenia praw ucznia
- odróżnić dochody rodziny od wydatków
- wymienić podstawowe wydatki i źródła dochodów typowego gospodarstwa domowego
- wymienić podstawowe prawa przysługujące konsumentowi

Dostateczna [3]

Uczeń potrafi:

- wymienić cechy rodziny jako grupy społecznej
- wymienić potrzeby młodych ludzi, które zaspokaja rodzina
- wymienić rodzaje współczesnych rodzin
- wymienić podstawowe prawa i obowiązki dziecka w rodzinie
- wymienić podstawowe wartości kształtujące życie rodzinne
- wymienić podstawowe problemy zagrażające prawidłowemu funkcjonowaniu współczesnych polskich rodzin
- wymienić funkcje, które pełni szkoła
- odczytać ze schematu podstawowe informacje dotyczące struktury polskiego szkolnictwa
- przedstawić różne warianty kontynuowania edukacji po ukończeniu szkoły podstawowej
- określić, kto tworzy samorząd szkolny
- wymienić formy organizacji życia szkolnego
- wymienić podstawowe zasady konstruowania budżetu domowego
- wymienić rodzaje źródeł dochodów gospodarstwa domowego
- wymienić podstawowe zasady prawidłowo skonstruowanego budżetu domowego
- podać przykłady łamania praw konsumenta
- wypełnić typowy formularz reklamacyjny

Dobra [4]

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, w jaki sposób rodzina przyczynia się do zaspokajania potrzeb człowieka
- podać nazwy poszczególnych funkcji rodziny
- porównać cechy różnych typów rodzin / rozpoznać poszczególne typy rodziny
- wymienić czynniki sprzyjające zacieśnianiu więzi rodzinnych
- wymienić instytucje wspierające rodziny w realizacji swoich funkcji oraz formy pomocy rodzinie
- wymienić działania za pomocą, których szkoła realizuje poszczególne funkcje
- przedstawić wady i zalety wyboru poszczególnych wariantów dalszej edukacji
- zaplanować swoją dalszą edukację pod kątem przyszłej aktywności zawodowej [preferencji zawodowych]

- scharakteryzować poszczególne formy życia szkolnego [organizacja, zadania, formy działania]
- rozpoznać przypadki naruszania praw ucznia
- ocenić [uzasadnić ocenę], czy zaprezentowany budżet gospodarstwa domowego jest prawidłowo skonstruowany
- wymienić przyczyny powstawania deficytu w budżecie domowym
- opisać strukturę typowego budżetu domowego
- napisać reklamację
- wymienić instytucje chroniące prawa konsumenta
- wymienić podstawowe zasady, którymi powinien kierować się świadomy konsument

Bardzo dobra [5]

Uczeń potrafi:

- wskazywać przykłady [rozpoznać sytuacje] realizacji przez rodzinę poszczególnych funkcji
- rozpoznawać sytuacje nieprawidłowego realizowania przez rodzinę swoich funkcji
- wyjaśnić, jak na poszczególnych etapach życia jednostki, zmienia się rola rodziny w procesie socjalizacji
- wskazać zależności pomiędzy systemem wartości a zasadami funkcjonowania rodziny
- zhierarchizować funkcje szkoły
- określić, jaki wpływ na rozwój i przyszłość młodego człowieka wywiera szkoła
- wyjaśnić, jakich umiejętności oczekuje współczesny rynek pracy
- wymienić czynniki umożliwiające odniesienie sukcesu edukacyjnego i zawodowego
- ocenić pracę samorządu szkolnego / podejmowane przez niego działania i formy pracy
- ocenić i uzasadnić swoją aktywność [pracę] w ramach samorządu szkolnego
- zaprojektować działania służące ograniczeniu wydatków budżetu domowego
- wyjaśnić, jak przestrzeganie zasad świadomego konsumenta wpływa na funkcjonowanie gospodarstwa domowego

Celująca [6]

Uczeń potrafi:

- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie [projekt społeczny] propagujący na terenie szkoły lub społeczności lokalnej wybrane wartości kształtujące życie rodzinne
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie propagujące wiedzę na temat instytucji wspierających rodzinę i form pomocy rodzinie
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie propagujące ideę samorządności uczniowskiej
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie informujący społeczność szkolną, o sposobach dochodzenia swoich praw w szkole
- na wybranych przykładach ocenić ofertę handlową [przydatność w gospodarstwie domowym, jakość, cena, konkurencyjność]

Dział 3. Małe ojczyzny i wspólne państwo

Dopuszczająca [2]

Uczeń potrafi:

- podać przykłady polskiego dziedzictwa narodowego
- podać przykłady więzi łączących polską wspólnotę narodową
- wymienić i rozpoznać polskie symbole narodowe
- nazwać swoją dużą i małą ojczyznę
- rozpoznać Narodowe Święto Niepodległości i Święto Narodowe Trzeciego Maja
- podać przykłady postaw patriotycznych i działań na rzecz dobra Ojczyzny
- podać przykłady postaw patriotycznych wśród współczesnej młodzieży
- podać przykłady mniejszości etnicznych i narodowych we współczesnej Polsce
- wymienić podstawowe grupy cudzoziemców przebywających w Polsce.
- podać przykłady / rozpoznać przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu
- rozpoznać postawy tolerancyjne i braku tolerancji

Dostateczna [3]

Uczeń potrafi:

- wymienić główne czynniki kształtujące polską tożsamość narodową
- wyjaśnić pojęcie ojczyzna
- opisać polskie symbole narodowe
- wymienić sytuacje, w których używa się polskich symboli narodowych
- wymienić najważniejsze polskie święta narodowe
- przedstawić zasady prawidłowego zachowania w trakcie uroczystości państwowych, świąt narodowych, wobec symboli narodowych
- wyjaśnić pojęcie patriotyzm
- wymienić przejawy patriotyzmu lokalnego i gospodarczego.
- wymienić podstawowe prawa przysługujące mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce
- wyjaśnić pojęcie Polonia
- odczytać z mapy, gdzie znajdują się największe skupiska mniejszości etnicznych i narodowych w Polsce
- odczytać z mapy, gdzie współcześnie znajdują się największe skupiska Polonii
- wyjaśnić pojęcia: ksenofobia, rasizm, szowinizm
- wyjaśnić pojęcie tolerancja
- odróżnić postawę tolerancyjną od postawy bezkrytycznej akceptacji
- podać przykłady stereotypów
-

Dobra [4]

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy wspólnotą narodową i wspólnotą etniczną
- wyjaśnić, jakie znaczenie dla współczesnego młodego człowieka ma tożsamość narodowa
- przedstawić historię polskich symboli narodowych
- wymienić różne rodzaje tożsamości społecznych
- uzasadnić potrzebę patriotyzmu we współczesnym świecie
- porównać postawy patriotyczne dawniej i dzisiaj

- wymienić zamieszkujące Polskę mniejszości narodowe i etniczne, oraz grupę posługującą się językiem regionalnym
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy mniejszościami narodowymi i etnicznymi w Polsce a cudzoziemcami
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy pojęciami: imigranci i uchodźcy
- wymienić podstawowe prawa przysługujące uchodźcom w Polsce
- wymienić związki łączące Polonię z Polską
- wyjaśnić pojęcie stereotyp
- wymienić cechy stereotypu
- wyjaśnić, w jaki sposób można przeciwstawiać się przejawom ksenofobii, w tym szowinizmowi i antysemityzmowi
- porównać postawę patriotyczną i nacjonalistyczną
- uzasadnić słuszność postawy tolerancyjnej

Bardzo dobra [5]

Uczeń potrafi:

- uzasadnić, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe - wyjaśnić, w jaki sposób historia kształtowała polską tożsamość narodową
- do podanych świat narodowych dopasować odpowiadające im wydarzenia historyczne
- przedstawić negatywne i pozytywne aspekty funkcjonowania społeczeństw wieloetnicznych/narodowych
- wyjaśnić, z czego mogą wynikać trudności w utrzymaniu polskiej tożsamości narodowej
- - wskazać zalety i wady postaw określanych jako patriotyzm gospodarczy;
- - wskazać zalety i wady postaw uznawanych współcześnie za przejawy patriotyzmu, np. kibicowanie na zawodach sportowych.
-
- - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy mniejszością narodową a mniejszością etniczną;
- - wymienić kryteria, które decydują w Polsce o uznaniu danej społeczności za mniejszość narodową lub etniczną;
- - wymienić główne czynniki, które zadecydowały o powstaniu Polonii;
- - uzasadnić konieczność szczególnej ochrony prawnej mniejszości narodowych i etnicznych.

Celująca [6]

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, jak i dlaczego, jak zmieniały się na przestrzeni dziejów polskie symbole narodowe
- przedstawić wybrany problem etniczny / narodowy współczesnego świata
- zaprezentować wybrany element polskiego dziedzictwa narodowego
- przedstawić czynniki utrudniające i ułatwiające prawidłową komunikację pomiędzy różnymi grupami etnicznymi / narodowymi
- - podjąć na forum szkoły lub środowiska lokalnego działania służące propagowaniu postaw patriotycznych [zaplanować, aktywnie uczestniczyć]
- - podjąć działania sprzyjające rozwojowi lokalnej społeczności [zaplanować, aktywnie uczestniczyć]
- - zaprezentować* historię, kulturę, formy organizacji wybranej mniejszości narodowej lub etnicznej w Polsce
- - podjąć na forum szkoły lub środowiska lokalnego działania sprzyjające kształtowaniu postawy otwartości, akceptacji i tolerancji wobec odmienności etnicznych, religijnych i kulturowych

Dział 4. Prawa człowieka, twoje prawa

Dopuszczająca [2]

Uczeń potrafi:

- podać przykłady praw przysługujących dzieciom
- podać przykłady praw i wolności człowieka
- wymienić przykłady konstytucyjnych praw i wolności człowieka
- podać przykłady łamania praw człowieka we współczesnym świecie
- wymienić instytucje chroniące prawa człowieka w Polsce
- podać przykłady zagrożeń wynikających z korzystania z cyberprzestrzeni
- podać przykłady pozytywnego i negatywnego wykorzystania internetu przez młodych ludzi
- wymienić przykłady działań policji
- podać przykłady, innych niż policja, służb porządkowych w Polsce
- podać przykłady działań straży miejskiej

Dostateczna [3]

Uczeń potrafi:

- wymienić główne funkcje praw i wolności człowieka
- podać, kto i kiedy uchwalił Powszechną Deklarację Praw Człowieka
- podać, kto i kiedy uchwalił Konwencję Praw Dziecka
- podać przykłady łamania praw dziecka
- podać przykłady działań podejmowanych przez UNICEF
- podać przykłady praw pierwszej, drugiej i trzeciej generacji
- podać przykłady praw i wolności osobistych, politycznych oraz socjalnych, kulturalnych i ekonomicznych zagwarantowanych w Konstytucji RP
- podać przykłady spraw, z którymi można zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka
- podać przykłady organizacji międzynarodowych zajmujących się ochroną praw i wolności człowieka
- podać przykłady działań podejmowanych przez Międzynarodowy Czerwony Krzyż
- określić, kogo w świetle polskiego prawa, nazywamy nieletnim
- wymienić podstawowe zasady odpowiedzialności prawnej nieletnich
- wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z internetu
- wskazać formy cyberprzemocy
- wymienić główne zadania policji
- wymienić główne prawa przysługujące policjantom
- wymienić prawa przysługujące nieletnim w kontakcie z policjantem
- wymienić rodzaje służ mundurowych w Polsce
- odszukać informacje o prawach przysługujących ofiarom przestępstwa, świadkom i oskarżonym

Dobra [4]

Uczeń potrafi:

- wymienić cechy praw i wolności człowieka
- wyjaśnić, na czym polega szczególne znaczenie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka
- wymienić prawa zawarte w Konwencji Praw Dziecka
- rozwinąć skrót UNICEF

- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy prawami pierwszej, drugiej i trzeciej generacji
- rozpoznać przykłady łamania praw i wolności człowieka
- uzasadnić konieczność funkcjonowania systemu ochrony praw i wolności człowieka
- przedstawić zagrożenia wynikające z łamania praw i wolności człowieka
- wymienić przyczyny łamania praw człowieka
- wyszukać w mediach opisy sytuacji, w których łamane są prawa człowieka
- określić podstawowe zasady bezpiecznego korzystania z internetu
- przedstawić wady i zalety aktywności na forach społecznościowych
- wymienić zadania poszczególnych służb mundurowych w Polsce
- wymienić główne prawa przysługujące ofiarom przestępstwa, świadkom i oskarżonym
- uzasadnić konieczność znajomości przysługujących nam praw
- wyjaśnić, gdzie należy szukać pomocy w przypadku występowania przemocy domowej

Bardzo dobra [5]

Uczeń potrafi:

- przedstawić historię koncepcji praw i wolności człowieka
- wyjaśnić, znaczenie poszczególnych cech praw i wolności człowieka
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa system ochrony praw człowieka
- porównać poziom przestrzegania praw człowieka w państwach globalnego Południa i globalnej Północy
- ocenić [uzasadnić] poziom przestrzegania praw człowieka w Polsce
- wyjaśnić, jak skutecznie można się chronić przed zagrożeniem cyberprzemocą
- uzasadnić konieczność reagowania w przypadku występowania przemocy domowej, przemocy rówieśniczej
- zinterpretować przepisy prawa dotyczące działania służb porządkowych

Celująca [6]

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, w jaki sposób młodzi ludzie mogą włączyć się w działania prowadzone przez UNICEF
- zaprezentować wybraną formę aktywności UNICEFU
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] kampanię społeczną propagującą ideę ochrony praw i wolności człowieka
- przedstawić i ocenić poziom przestrzegania i ochrony praw i wolności człowieka w wybranym państwie świata
- zaprezentować działalność wybranej organizacji międzynarodowej na rzecz ochrony praw i wolności człowieka
- zaplanować [przeprowadzić/ wziąć aktywny udział] działanie na rzecz promowania wśród rówieśników zasad prawidłowego korzystania z internetu
- zaplanować działanie [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] propagujące konieczność [skuteczne formy] przeciwdziałania przemocy domowej [przemocy w grupie rówieśniczej / przemocy w szkole]

Dział 5. Nasz lokalny samorząd

Dopuszczająca [2]

Uczeń potrafi:

- określić, kto tworzy samorząd uczniowski
- podać przykłady działań samorządu uczniowskiego
- wymienić podstawowe jednostki podziału terytorialnego państwa polskiego
- określić, w której gminie, powiecie i województwie mieszka
- wymienić organy gminy, w której mieszka
- podać przykłady spraw załatwianych w urzędzie gminy
- określić, gdzie znajduje się urząd gminy, w której mieszka
- wymienić organy powiatu i województwa
- podać przykłady spraw załatwianych w starostwie powiatowym i urzędzie marszałkowskim
- określić, gdzie znajdują się władze powiatu i województwa, w których mieszka
- podać przykłady spraw załatwianych przez urząd gminy, starostwo powiatowe, urząd marszałkowski
- odszukać stronę internetową własnego urzędu gminy, starostwa powiatowego, urzędu marszałkowskiego

Dostateczna [3]

Uczeń potrafi:

- wymienić rodzaje samorządów działających w Polsce
- podać przykłady samorządów zawodowych
- podać przykłady działań samorządu terytorialnego
- odszukać na mapie województwo, w którym mieszka
- rozpoznać herb miejscowości, w której mieszka
- odszukać informacje na temat osób pełniących najważniejsze funkcje w swojej gminie
- wymienić podstawowe zadania gminy
- odróżnić organy uchwałodawcze od organów wykonawczych gminy
- podać sposób wyłaniania władz gminy
- podać przykłady spraw rozstrzyganych w referendum gminnym
- wymienić podstawowe zadania samorządu powiatowego i wojewódzkiego
- odróżnić organy uchwałodawcze od organów wykonawczych powiatu i województwa
- podać sposób wyłaniania władz samorządowych powiatu i województwa
- podać przykłady spraw rozstrzyganych w referendum lokalnym
- sporządzić wykaz spraw, które można załatwić w gminie za pomocą ePUAP
- wymienić podstawowe zasady postępowania etycznego w pracy administracji publicznej
- wyjaśnić pojęcie korupcja
- wymienić praw przysługujące obywatelowi w urzędzie
- wypełnić wnioski o wydanie dowodu osobistego

Dobra [4]

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, w jakim celu tworzone są samorzady zawodowe
- wyjaśnić, w czym przejawia się zasada decentralizacji władzy publicznej w Polsce
- wymienić organy samorządów terytorialnych w Polsce
- określić, jaki charakter ma gmina, w której mieszka

- rozpoznać herb województwa, w którym mieszka
- podać imiona i nazwiska osób pełniących aktualnie najważniejsze funkcje w swojej gminie
- wymienić podstawowe uprawnienia organów uchwałodawczych i wykonawczych gminy
- wymienić zasady przeprowadzania wyborów do władz gminy
- podać przykłady zadań własnych i zleconych gminy;
- wymienić źródła finansowania gminy
- podać przykłady wpływu mieszkańców na życie gminy
- wyjaśnić pojęcie budżet obywatelski
- wyszukać informacje na temat przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy, miasta
- wymienić podstawowe uprawnienia organów uchwałodawczych i wykonawczych powiatu i województwa
- zinterpretować przepis prawa dotyczący przeprowadzania wyborów do władz uchwałodawczych powiatu i województwa
- odszukać informacje zamieszczone w Biuletynie Informacji Publicznej
- wyjaśnić, jaki rodzaj informacji zamieszcza się w BIP
- rozpoznać przypadki łamania praw obywateli w urzędzie

Bardzo dobra [5]

Uczeń potrafi:

- uzasadnić konieczność, angażowania się w życie lokalnej społeczności
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa samorząd terytorialny
- wyjaśnić, czym się różni gmina wiejska, od gminy miejsko-wiejskiej i miejskiej
- wymienić organy państwa, które mogą ingerować [kontrolować] działania władz samorządowych
- do poszczególnych rodzajów gminy dopasować odpowiadające im organy
- zinterpretować przepis prawa dotyczący organizacji referendum gminnego
- wyjaśnić, jaką rolę w budżecie gminy odgrywają środki uzyskiwane z funduszy unijnych
- uzasadnić konieczność angażowania się mieszkańców w rozwiązywanie problemów gminy i działalność organów gminy
- wyjaśnić, w jaki sposób działalność samorządu gminnego przyczynia się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego
- podać przykłady działania młodzieżowej rady gminy
- porównać strukturę i sposób powoływania władz samorządowych gminy, powiatu i województwa
- wyjaśnić, dlaczego należy przestrzegać zasad etycznego postępowania urzędników administracji
- wskazać działania, które może podjąć obywatel w przypadku łamania jego praw w urzędzie
- uzasadnić konieczność aktywności obywatelskiej dla prawidłowego funkcjonowania społeczności lokalnej
- zaprezentować strukturę organizacyjną swojego urzędu gmin

Celująca [6]

Uczeń potrafi:

- zaprezentować swoją gminę: historię, symbole, tradycje oraz miejsca i osoby, które odegrały szczególną rolę w jej dziejach
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie na rzecz swojej społeczności lokalnej

- wyszukać informacje na temat realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich
- przygotować kampanię wyborczą do młodzieżowej rady gminy
- uczestniczyć w pracach młodzieżowej rady gminy
- zareklamować / promować na forum szkoły ideę młodzieżowej rady gminy
- zaprezentować strukturę budżetu swojej gminy [wykres, tabela, prezentacja multimedialna]
- przedstawić strukturę polityczną sejmiku swojego województwa
- zaprezentować swój powiat lub województwo [historię, symbole, tradycje oraz miejsca i osoby, które odegrały szczególną rolę w jej dziejach]
- zaplanować [przeprowadzić na forum szkoły] kampanię społeczną promującą zasady etycznego postępowania urzędników administracji [przeciwdziałającą zjawisku korupcji; nepotyzmu]
- zorganizować debatę / dyskusję [wziąć aktywny udział w debacie/ dyskusji] na temat przyczyn i skutków zjawiska korupcji i [lub] nepotyzmu w życiu publicznym
- zaprojektować inicjatywę, która może być sfinansowana w ramach budżetu obywatelskiego

Dział 6. Aktywność obywatelska

Dopuszczająca [2]

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe prawa i obowiązki obywatela RP
- podać przykłady cnót /wartości obywatelskich
- wymienić postaci najwybitniejszych Polaków XX i XXI wieku
- podać przykłady organizacji pozarządowych
- podać przykłady działań wolontariuszy
- podać przykłady środków masowego przekazu
- podać przykłady pracy dziennikarzy
- odszukać w środkach masowego przekazu przykłady reklam

Dostateczna [3]

Uczeń potrafi:

- odróżnić [rozpoznać na przykładach] pojęcie narodowość od obywatelstwa
- wymienić więzi łączące obywatela i państwo
- wymienić podstawowe sposoby nabycia obywatelstwa polskiego
- wyjaśnić, na czym polega zasada krwi
- wymienić cechy dobrego obywatela
- podać przykłady realizacji prawa do swobodnego zrzeszania się
- odszukać przykłady stowarzyszeń i fundacji działających w swoim środowisku lokalnym
- podać przykłady działań podejmowanych przez związki zawodowe
- wymienić cechy wolontariatu
- podać główne cechy środków masowego przekazu
- podać główne cechy opinii publicznej
- wymienić główne funkcje mediów
- podać przykłady mediów społecznościowych
- odczytać, zilustrowane w prostej formie, wyniki wskazanego sondażu opinii publicznej
- wymienić główne funkcje reklamy

Dobra [4]

Uczeń potrafi:

- rozpoznać różne sposoby nabywania obywatelstwa polskiego
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy obywatelstwem a narodowością
- wymienić konstytucyjne prawa i obowiązki obywatela RP
- wyjaśnić, jaki wpływ ma państwo na kształtowanie więzi narodowych
- wyjaśnić pojęcia: fundacja i stowarzyszeni
- wyjaśnić, jak rolę pełnią związki zawodowe
- uzasadnić konieczność angażowania się w działania organizacji pozarządowych
- przedstawić korzyści wynikające z pracy w wolontariacie
- wymienić główne organizacje młodzieżowe działające w Polsce
- odczytać cel wskazanej kampanii społecznej
- wskazać pozytywne i negatywne aspekty funkcjonowania mediów społecznościowych
- wymienić główne zasady etyki dziennikarskiej
- odszukać w tekście publicystycznym fakty i opinie

- wymienić podstawowe sposoby perswazji / manipulacji stosowane w mediach

Bardzo dobra [5]

Uczeń potrafi:

- porównać różne sposoby nabywania obywatelstwa polskiego
- uzasadnić konieczność przestrzegania cnót/wartości obywatelskich we współczesnym państwie demokratycznym
- przedstawić konsekwencję odrzucenia wartości w życiu publicznym
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa zasada swobodnego zrzeszania się
- wyjaśnić różnicę pomiędzy fundacją a stowarzyszeniem
- wyjaśnić, czym jest organizacja pożytku publicznego i w jaki sposób można wspomóc jej działalność
- dostrzec środki perswazji / manipulacji zastosowane we wskazanej reklamie
- wyjaśnić, jaką rolę pełni opinia publiczna [sondaże opinii publicznej] w państwie demokratycznym
- uzasadnić konieczność przestrzegania zasad etyki dziennikarskiej
- odszukać przykłady łamania etyki dziennikarskiej
- uzasadnić konieczność oddzielania faktów od opinii

Celująca [6]

Uczeń potrafi:

- zaprezentować wzorzec obywatela polskiego; wybór postaci uzasadnić, odwołując się do jego cnót, postaw, działań, osiągnięć
- aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz wspierania innych ludzi, rozwoju środowiska lokalnego [aktywność w organizacjach pozarządowych, praca w wolontariacie]
- zaprezentować wybraną organizację pozarządową [misja, wartości, cele, formy działania, struktura organizacyjna, znaczenie dla środowiska]
- przedstawić historię NSZZ "Solidarność"
- zaplanować działalność i strukturę organizacyjną dowolnego stowarzyszenia
- wyjaśnić, w jaki sposób należy strzec się przed manipulacją stosowaną w reklamach
- dokonać krytycznej analizy wybranej reklamy
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] kampanię reklamową [kampanię społeczną]

Dział 7. Państwo demokratyczne

Dopuszczająca [2]

Uczeń potrafi:

- podać przykłady działań władzy państwowej
- wymienić podstawowe cechy państwa
- wymienić nazwy współczesnych reżimów politycznych [demokracja, autorytaryzm, totalitaryzm]
- wymienić główne rodzaje władzy państwowej
- wymienić organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowej w Polsce
- podać nazwę ustawy zasadniczej
- wymienić organy władzy ustawodawczej
- wymienić główną funkcję Sejmu i Senatu
- określić, z kogo składa się Sejm i Senat
- podać zasadę zgodnie, z którą formowany jest Sejm i Senat
- podać przykład partii politycznej działającej w Polsce
- wymienić organy władzy wykonawczej w Polsce
- podać imię i nazwisko urzędującej głowy państwa oraz Prezesa Rady Ministrów
- określić sposób powoływania Prezydenta RP
- podać przykład uprawnienia Prezydenta RP
- podać przykłady spraw, z którymi człowiek może zwrócić się do sądu
- wymienić rodzaje sądów w Polsce

Dostateczna [3]

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, co to znaczy, że państwo jest suwerenne
- wymienić podstawowe funkcje państwa
- podać przykłady realizacji zasady przedstawicielstwa
- wymienić podstawowe cechy państwa demokratycznego
- wymienić podstawowe zasady ustroju Polski
- wyjaśnić, na czym polega zasada: konstytucjonalizmu, przedstawicielstwa i trójpodziału władzy;
- wymienić źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- wymienić szczególne cechy konstytucji.
- określić, z ilu posłów składa się Sejm, a z ilu Senat
- wymienić najważniejsze kompetencje Sejmu i Senatu
- wyjaśnić, na czym polega zasada przedstawicielstwa
- wyjaśnić, w jaki sposób podejmowane są decyzje w Sejmie i Senacie
- wymieć zasady, według których odbywają się wybory do Sejmu i Senatu
- wymienić partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie bieżącej kadencji
- przedstawić główne zasady wyboru Prezydenta RP
- wymienić podstawowe kompetencje Prezydenta RP
- wymienić podstawowe kompetencje Rady Ministrów
- wymienić główne zasady postępowania sądowego
- wymienić nazwy trybunałów działających w Polsce
- określić główne zadanie Trybunału Konstytucyjnego
- wyjaśnić, czym zajmują się sądy administracyjne

Dobra [4]

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe formy demokracji bezpośredniej
- wyjaśnić, czym się różni demokracja bezpośrednia od pośredniej
- wymienić korzyści, jakie daje obywatelom ustrój demokratyczny
- wymienić podstawowe cechy autorytaryzmu i totalitaryzmu
- dopasować działania władzy państwowej do poszczególnych funkcji państwa
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy monarchią a republiką
- wymienić rozdziały Konstytucji RP
- wyjaśnić, czym zajmuje się Trybunał Konstytucyjny
- wyjaśnić, czym jest preambuła
- wyjaśnić, na czym polegają zasady: pluralizmu politycznego, republikańskiej formy rządu, państwa prawa
- wymienić wartości, do których odwołuje się preambuła Konstytucji
- odszukać w Konstytucji RP przepisy dotyczące wskazanych kwestii
- wyjaśnić, czego dotyczyły referenda ogólnokrajowe przeprowadzone po 1989 roku
- określić, z kogo składa się Zgromadzenie Narodowe
- podać przykład sytuacji, w której Sejm i Senat obradują jako Zgromadzenie Narodowe
- wyjaśnić zasady, według których odbywają się wybory do Sejmu i Senatu
- wyjaśnić pojęcie immunitet
- wymienić główne etapy procesu ustawodawczego
- wyjaśnić, co jest głównym celem działalności partii politycznej
- uporządkować kompetencje Prezydenta RP [polityka wewnętrzna, polityka zagraniczna]
- omówić główne zasady procedury tworzenia rządu
- przedstawić podstawowe fakty dotyczące życiorysu politycznego urzędującej głowy państwa oraz Prezesa Rady Ministrów
- rozpoznać główne zasady postępowania sądowego
- wyjaśnić, na czym polega zasada niezależności sądów
- wyjaśnić, na czym polega zasada niezawisłości sędziów
- wyjaśnić, jaką rolę pełnią sędziowie w procesie sądowym
- wymienić strony postępowania sądowego [postępowanie karne i cywilne]

Bardzo dobra [5]

Uczeń potrafi:

- wskazać wady i zalety demokracji bezpośredniej i pośredniej
- wskazać na mapie Europy monarchie i republiki
- podać przykłady współczesnych państwa autorytarnych
- podać przykłady współczesnych i historycznych państw totalitarnych
- wyjaśnić, jakich spraw może dotyczyć referendum ogólnokrajowe
- dokonać interpretacji przepisu Konstytucji RP dotyczącego referendum ogólnokrajowego
- przedstawić główne zasady nowelizacji Konstytucji RP
- porównać zasady wyborów do Sejmu i Senatu
- porównać rolę Sejmu i Senatu w procesie ustawodawczym
- wyjaśnić, jaką rolę w procesie ustawodawczym posiada Prezydent RP
- wyjaśnić pojęcia: mandat, komisje sejmowe, Prezydium Sejmu, Konwent Seniorów
- wyjaśnić, jakie znaczenie w państwie demokratycznym ma aktywność wyborcza obywateli
- wskazać skutki, jakie niesie dla państwa i społeczeństwa niska frekwencja wyborcza

- wyjaśnić, na czym polega kontrola polityczna Sejmu nad Radą Ministrów
- wyjaśnić na czym polega zasada kontrasygnaty
- przedstawić główne zadania wskazanych ministerstw
- wymienić Prezydentów RP po 1989 r.
- wymienić zasady gwarantujące niezawisłość sędziów
- wyjaśnić, znaczenie zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego
- wyjaśnić, w jaki sposób realizowana jest zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego
- wyjaśnić rolę Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu dla ochrony zasady państwa prawa

Celująca [6]

Uczeń potrafi:

- zaprezentować sytuację człowieka w państwie totalitarnym
- porównać pozycję obywatela w państwie demokratycznym oraz państwie autorytarnym i totalitarnym
- wyjaśnić, dlaczego zasady konstytucjonalizmu, przedstawicielstwa, trójpodziału władzy, pluralizmu politycznego, państwa prawa są fundamentem ustroju demokratycznego
- wskazać wady i zalety republikańskiej formy rządów;
- przedstawić historię polskiego konstytucjonalizmu.
- Zaprezentować wybraną polską partię polityczną [struktura organizacyjna, program, działalność, wartości]
- zaprezentować zadania i zakres działań wybranego ministerstwa
- na podstawie zgromadzonych informacji, wyjaśnić, w jaki sposób działania wskazanych ministerstw wpływają na życie przeciętnej polskiej rodziny
- omówić strukturę i hierarchię sądów w Polsce
- zaprezentować strukturę organizacyjną sądu rejonowego
- zająć stanowisko w sprawie roli ławników w procesie sądowym [zbudować argumenty i kontrargumenty]

Dział 8. Polska w świecie, Polska w Europie

Dopuszczająca [2]

Uczeń potrafi:

- rozwinąć skrót ONZ
- rozwinąć skrót NATO
- podać przykłady działań podejmowanych przez ONZ
- podać przykłady działań podejmowanych przez NATO
- wymienić rok, w którym Polska przystąpiła do Unii Europejskiej
- wymienić państwa sąsiadujące z Polską, które należą do Unii Europejskiej
- podać przykłady praw/korzyści, które nabyli obywatele polscy po wejściu Polski do Unii Europejskiej
- podać rok, w którym Polska przystąpiła do Unii Europejskiej
- wymienić przykłady ilustrujące proces globalizacji
- podać przykłady pomocy humanitarnej
- podać przykłady działań terrorystycznych
- podać przykłady konfliktów międzynarodowych

Dostateczna [3]

Uczeń potrafi:

- wymienić, główne cele i zadania ONZ
- wymienić główne cele i zadania NATO
- rozpoznać przejawy realizacji przez państwo polityki zagranicznej
- wymienić główne organy ONZ
- określić, kiedy i gdzie podpisano traktat o powstaniu Unii Europejskiej
- wymienić imiona i nazwiska Ojców założycieli zjednoczonej Europy
- wymienić główne przyczyny integracji europejskiej
- wymienić główne zasady funkcjonowania Unii Europejskiej
- wyjaśnić, w jaki sposób nabywa się obywatelstwo Unii Europejskiej
- wymienić prawa wynikające z obywatelstwa Unii Europejskiej
- wymienić nazwy funduszy unijnych, z których korzysta Polska
- wskazać, na podstawie mapy, państwa globalnej Północy i globalnego Południa
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy państwami globalnej Północy i globalnego Południa
- podać przykłady globalizacji ekonomicznej i kulturowej współczesnego świata
- podać przykłady organizacji międzynarodowych zajmujących się rozwiązywaniem konfliktów i walką z terroryzmem
- wymienić skutki długotrwałych konfliktów międzynarodowych

Dobra [4]

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, jaką rolę pełnią ambasadorzy i konsulowie
- wyjaśnić, jakie są główne cele polityki zagranicznej państwa
- określić, kiedy powstało ONZ i kiedy powstało NATO
- wyjaśnić, czym zajmuje się Rada Bezpieczeństwa ONZ
- wyjaśnić pojęcie misja pokojowa ONZ, - wymienić przykłady aktywności Polski w ONZ i NATO

- wymienić główne etapy integracji europejskiej
- wskazać na mapie państwa członkowskie Unii Europejskiej
- odszukać informacje o życiorysie politycznym Ojców założycieli zjednoczonej Europy
- wyjaśnić główne zasady funkcjonowania Unii Europejskiej
- podać nazwy głównych organów Unii Europejskiej
- wymienić imiona i nazwiska Polaków pełniących ważne funkcje w instytucjach /organach Unii Europejskiej
- podać informacje dotyczące głównych etapów integracji Polski z Unią Europejską [referendum ratyfikacyjne]
- podać przykłady wykorzystania funduszy unijnych
- wyjaśnić, na czym polega Europejski Rynek Wewnętrzny
- podać przykłady ilustrujące dysproporcję rozwojową pomiędzy państwami globalnego Południa i globalnej Północy
- podać przykłady zależności pomiędzy państwami globalnej Północy i globalnego Południa
- uzasadnić konieczność udzielania pomocy humanitarnej
- na wybranych przykładach przedstawić przyczyny współczesnych konfliktów międzynarodowych
- wymienić skutki rozwoju terroryzmu we współczesnym świecie
- wymienić cechy ludobójstwa

Bardzo dobra [5]

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, czym różni się ONZ od innych organizacji międzynarodowych
- wyjaśnić, jaką rolę odgrywa NATO w polityce obronnej państwa polskiego
- wymienić nazwy, innych niż ONZ i NATO, organizacji międzynarodowych, do których należy Polska
- podać podstawowe kompetencje głównych organów Unii Europejskiej
- przedstawić wady i zalety procesu integracji europejskiej
- zaprezentować sylwetki polityczne Polaków pełniących ważne funkcje w instytucjach /organach Unii Europejskiej
- ocenić proces integracji Polski z Unią Europejską - przedstawić korzyści i zagrożenia
- wyjaśnić, na jakich zasadach funkcjonuje Strefa Schengen
- przedstawić korzyści wynikające z przynależności Polski do Strefy Schengen
- podać przyczyny dysproporcji rozwojowych współczesnego świata
- wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z procesu globalizacji
- wyjaśnić, dlaczego pomoc dla państw biednego Południa jest często nieskuteczna
- wyjaśnić pojęcia Grupa G7
- przedstawić różne rodzaje terroryzmu
- wyjaśnić, dlaczego walka z terroryzmem jest trudna i często nieskuteczna

Celująca [6]

Uczeń potrafi:

- zaprezentować wybraną misję pokojową ONZ, w której brały udział/biorą wojska polskie [cele, zadania, historia misji, charakterystyka konfliktu, udział wojsk polskich, geografia polityczna]
- wskazać na mapie państwa członkowskie NATO
- zaprezentować wybrane problemy [osiągnięcia] Unii Europejskiej

- zaprezentować wybrane państwa członkowskie Unii Europejskiej [historia, kultura, demografia, ekonomia, itp.]
- zaplanować [zorganizować / aktywnie uczestniczyć] Dzień Europy w szkole
- zaprezentować inwestycje gminne, finansowane ze środków unijnych
- zaprezentować wybraną inicjatywę unijną dotyczącą młodzieży
- zaprezentować działania wybranej organizacji pozarządowej zajmującej się udzielaniem pomocy humanitarnej
- zorganizować debatę / dyskusję [wziąć aktywny udział w debacie / dyskusji] dotyczącą sposobów udzielania efektywnej pomocy społecznościom globalnego Południa
- zaprezentować problemy wybranego państwa globalnego Południa
- zaprezentować wybrany konflikt międzynarodowy [lokalizacja konfliktu na mapie, strony konfliktu, przyczyny i formy konfliktu, sposoby rozwiązania sporu]